

77224

LIMBA NATIONALA

ȘI

LIMBILE STRAINE

ÎN ȘCOLELE ROMÂNIEI

OBSERVAȚIUNI ȘI PROPUNERI

DE

G. L. FROLLO

professoru la liceulu M. Basarabu

Prețulu : 84 Bani

BUCUREȘCI

TYPOGRAPHIA LABORATORILORŪ ROMANI

19. STRADA ACADEMIEI 19.

1871.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

77224

Cota 77224 Dublet

Inventar 330440

LIMBA NATIONALA

ȘI

LIMBILE STRAINE

ÎN SCOLELE ROMÂNIEI

OBSERVATIUNI ȘI PROPUNERI

DE

G. I. FROLLO

professoru la liceulu M. Basarabu

Prețulu : 84 Bani

BUCUREȘCI

TYPOGRAPHIA LABORATORILORŪ ROMANI

19. STRADA ACADEMIEI 19.

1871.

Biblioteca Centrală Universitară
București
Cota 77224 Sublot
Inventar 330440

B.C.U. Bucuresti

C330440

CATRE TOTI ACEIA
PENTRU CARI
LIMBA SI TIËRA
NU SUNTU VORBE VANE.

Limba, țera, vorbe sfinte
La strămoși era;
Ei aru plânge în morminte
Cându ne aru asculta.
Alu loru geniu ne șoptește
Din mormentu mereu :
O, vorbiți, scriți românește,
Pentru Domneșeu !

G. Sionu.

I

La anulu 1869 într'unu micu studiu filologicu în privința căruia presa română a binevoitu de a se pronunța în modulu celu mai favorabilu, emisesemu câteva idei despre argumentulu ce formeză obiectulu scrierii de față. Nu puteamu pe atunci să tratâmu lucrulu mai cu deamăruntulu, căci despre o parte ne amu fi abătutu prè multu din subiectulu principalu, erà despre alta speramu că cestiunea n'aru fi întârziatu de a se impune de sineși la atențiunea celoru competenți. *Quien calza el zapato es quien sabe mejor donde le aprieta*, diceamu noi împreună cu Spaniolulu, sèu precumu aru dice Românnulu : *Cine are cisma știe unde lu strînge*.

Faptele n'au coresponsu la acèstă așteptare.

Mai mulți dintre colegii noștri și alți bărbați distinși n'au avutu într'adevèru nici o dificultate de a ne arèta în privatu adesiunea loru la acele idei : diarele *Presa* (1) și *Traianu* (2) n'au lipsitu de a le

(1) N. 89, 91, 95 din anulu trecut.

(2) N. 80 din 1869.

întări și de a le recomanda Publicului, și prof. Spinazzola ceva mai târziu reveni și el la argumentu prin altă cale într'o scrisore adresată la D. Esarcu și publicată în *Românulu* de la 18 Iuniu trec.; însă nici Ministrulu Crețescu în proiectulu de modificare generală a legii de instrucțiune, nici Consiliulu Permanentu în raportulu publicatu vèra trecută despre îmbunătățirea învățămîntulu secundaru, nici Consiliulu Generalu în cele de pe urmă desbateri despre programe și despre scòle, nici înfine D-nu Aronu Florianu în frumosulu opusculu ce i se atribue (1) n'au acordatu cestiunii tòtă atențiunea cuvenită, sèu ca să dicemu mai bine, n'au arètatu nici măcaru de a bănui posibilitatea unei cestiuni despre pozițiunea limbei națiionale față cu cele străine în scòlele Terii.

Ei bine! cestiunea esiste, și este chiaru mai multu decâtu o simplă cestiune de pedagogie. Noi ne vomu sili de a o lumina câtu vomu putè mai bine, și dècă spre a face acèsta vomu fi siliți de a repeți unele lucruri ce s'au đisu de către alți, totu noi sperâmu că cititorii ne voru fi indulgenți; căci scopulu nostru nu este de a i surprinde prin noutatea observațiuniloru, ci de a pune obiectulu în evidență, și de a formula în concretu niște cugetâri ce se află, dècă nu ne înșelâmu, în instinctulu patrioticu alu fiecârui Românu.

II

O scòlă enciclopedică de orice gradu unde limba națională să nu fie cultivată de locu s'aru considera ca o anomalie la orice poporu : mai facilu este de a găsi în mai multe locuri niște scòle unde limba națională constitae singurulu obiectu alu învățămîntulu și coprinde în sine pe celelate. Și într'adevêru limba unui poporu este espreșiunea cea mai adecuată a idealulu sèu, este oglinda cea mai fidelă a istoriei, organulu celu mai imeđiatu alu espansiunei sèle, simbo-

(1) *Idea asupra stării actuale a instrucțiunii publice, și asupra reformării liceelor și gimnasiiloru pe adevèrata loru basă.* Bucuresci 1870.

lulu înfine celu mai perfectu alu naționalității. Așa fiindu, nu e de miratu decât și umaniști și realiști se unescu deopotrivă întru a pune limba națională în capulu programelor scolastice: aceștia pentru că nici o cunoștință nu este mai indispensabilă în viața practică a omului decâtu limba lui maternă, care totu deodată este și instrumentulu spre a studia celelalte obiecte: aceia pentru că limba națională este chiaru scopulu finalu alu instituțiunii clasice, unde altu nimicu nu se face decâtu a forma și perfecționa literatura modernă prin exemplele ce ne dau literaturile antice.

Din toate națiunile civilizate România pòte este unica care, totu recunoscându evidența acestoru principie, nu s'a gânditu încă la deplina loru aplicare. Limba națională este aci foarte puțin cultivată în școlile primare, erà nimicu sèu mai ca nimicu în cele secundare și superiòre.

Gramatica ce se predă la clasele elementare se reduce la o nomenclatură golă, neesactă și neroditoare, care despre o parte pretinde de a se ridica pînă la regiunile nourse ale filologiei, erà despre alta uită chiaru începuturile artei alfabetice. Cărțile de lectură, cari din toate testurile scolastice aru trebui să fie cele mai naționale, suntu în mare parte niște cărpituri și schimonosituri luate din cărți străine, și, ceea ce este și mai rêu, coprindu mai de multe ori principiele unei morale rătăcite și antireligiòse. La exerciții de compunere nimeni nu se gîndește, și elevii din clasa IV părăsescu băncile școlii fără de a fi în stare ca să scrie cumu se cuvine cea mai scurtă și simplă epistolă familiară.

Trecându la gradulu meșiu și la celu superioru alu instrucțiunii aru crede cineva că junimea nu mai are nimicu de învățatu în privința limbei părintești, căci acèsta nu figurèză ca obiectu specialu de studiu la nici unu gimnasiu, la nici o facultate: decâtu voimu găsi o catedră de limba română afară din cerculu școlilor primare, cată s'o căutâmu la școlile de comerciu, sèu trebuie să ne ducemu la gimnasiuri de peste Carpați, de nu la vreo universitate străină, ca la aceea dela Pesta ori dela Turinu. Niminea n'aru crede așa unu lu-

cru ciudatu, dèră aserțiunea nòstră este și prè esactă, și tòte proe-
ctele de reformă ce s'au ivitu în privința acèsta, începèndu din epo-
cha ministrului Cariagdi și terminându cu a miniștriloru din urmă,
au rămasu pînă acumu o literă mòrtă.

Adevèratu este că limba română, după programulu actualu, aru
trebui să se propună la gimnasie și licee în paralelu cu cea latină.
Însă puțini suntu la noi profesorii ca D. Masimu sèu ca D. Circa;
cei mai mulți înțelegu acestu paralelismu astfelu încātu limba ro-
mână să nu servescă decātu ca instromentu spre a traduce și esplica
pe latina. Și admitèndu chiaru ca programulu să fie observatu de
toți după spiritulu lui, totu remâne că principiulu paralelismulu
substituitu la studiulu independentu alu fiecării limbi nu este aci
scutitu de mari inconveniente, căci materia este prè întinsă spre a
se putè trata cu cuvenita desvoltare și claritate în puținulu timpu
ce i au destinatu orarele scolastice, și afară de acèsta, mintea ele-
viloru, atrasă înaintea timpulu asupra unoru apropieri curatu filo-
logice, perde din vedere realitatea și spiritulu esteticu alu ambeloru
limbi.

Propunèndu într'o di aceste considerațiuni la unu bărbatu respe-
ctabilu care a luanu parte totdauna la orice s'a făcutu pentru scòle,
nu s'a sfitu acesta de a ne respunde că tòte erau adevèrate, dèră că
limba română este încă prè nedeterminată și literatura ei prè să-
racă ca să pòtă forma unu obiectu separatu de studiu la clasele gi-
mnasiale. Rèspunsulu ni s'a părutu cam estravagantu : elu ne a amin-
titu fără voea nòstră faimòsele desbateri ce au avutu locu odinioară
înaintea Divanulu lui Caragea.

Din capulu loculu, aru putè cineva să contesteze ca limba română
să fie așa într'o stare nedeterminată precumu se dice, de òrece tòte
nedomiririle ce despartu încă gramaticii naționali nu privescu de-
cātu niște puncturi de detaliu, pe cându geniulu limbei a fostu des-
tulu de desvoltatu chiaru din diua în care s'a pututu espriime prin-
tr'ènsa orice felu de cugetări și trata orice felu de argumente cumu
a făcutu, spre esemplu, Dòmnylu Heliade Rădulescu. Asemè nea s'aru

putè contesta prin numeroase doveđi și sărăcia cea absolută ce atribuescu unii la literatura Terii.

Însă noi n'avemu nici o necesitate de a ne opri pe tērêmulu a-cesta, căci tocmai nedeterminarea și sărăcia de care este vorba aru trebui să constitue argumentulu celu mai ponderosu spre a se cultiva la gimnasia limba și literatura străbună cu o grijă mai particulară. Elevii, cari suntu chiămați a ocupa într'o ȃi niște pozițiuni importante la societate, oricare să fie specialitatea ce și o voru alege mai târziu, totu trebuie ca să cundescă, celu puținu într'unu modu genericu, cari suntu problemele din domeniulu limbii naționale ce așteptă încă o soluțiune, și cari suntu deosebitele moduri propuse spre a le deslega; ei trebuie ca să știe și ca să prețuiescă ceea ce limba și literatura Terii posedu, totu atâtu ca și acea de care i este lipsă. O astfelu de știință, despre o parte întărește spiritulu naționalu printr'o drêptă mândrie a valōrei sele, și împuținază motivele de umilință înaintea străiniloru, erà despre alta îndemnă energia și spiritulu întreprindătoru alu generațiunii crescēnde, arătândui laurele ce suntu încă a se culege la niște căi cu totul nestrăbătute.

Acestu punctu de vedere ni se pare mai justu, nu numai în ceea ce privește scōlele secundare, dēră încă și mai multu în privința facultății de litere. Aci se cuvine ca studiulu criticu și filologicu alu limbii să și aibă cuibulu și centrulu seu din care să decurgă în tōte treptele inferiōre ale învățămîntulu: aci se cuvine ca cercetările despre vechia și juna literatură națională să priimescă cea mai întinsă desvoltare spre a se mai lăți peste Tēra întregă. Dēră ce ne ofere facultatea de astăȃi în acestu sensu?

Limba română, precumu amu ȃisu, n'are la facultate nici unu locu propriu. Dēcă profesorulu destinatu pentru catedra latină va fi unu Laurianu, elu va binevoi din cându în cându câteodată să întrețină pe elevi cu confruntări filologice relative la limba loru; dēcă va fi altu cineva, se va mărgini numai la limba latină pură și simplă, fără ca programulu să fie călcatu, și fără ca niminea să ridice vōcea în contra lui. Cātu pentru literatura, ea figurază ca unu ce

nedespărțitu de istoria Țerii la una și aceeași catedră, și decă acěstă nu va fi încredințată la unu Alexandrescu Urechiă, o materie va sugruma pe cealalta după placulu profesorului, și educațiunea literară a junimii române se va încheia la umbra unui asemenea compromis.

III

Ceea ce nu s'a făcutu niciodată pentru limba Țerii s'a făcutu, și de multu, pentru o limbă străină. Limba francesă, care în patria sa proprie a încetatu de a se studia în cursurile gimnasiului inferioru, figurază în România ca obiectu obligatoriu la tôte clasele gimnasiale și liceale, precumu și în cea mai mare parte din clasele celorlalte scòle secundare, și posede pe lângă acеста câte o catedră superiòră la ambe universități. Astfelu organisatorii instrucțiunii publice au voitu, cumu se dice, a fi mai catolici decātu Papa.

Și să nu cređă cineva ca limba francesă să se studie bine în scòlele României : cine a fostu față la vreunu examenu de bacalaureatu pòte s'o spună. Dèră aici nu e vorba tocmai de acеста : argumentulu este de privitu subt' unu altu aspectu multu mai semuificătoru.

Noi suntemu fòrte departe de a pretinde ca să înnegrimu pre nobila națiune francesă la ochii Româniloru. Simpatiile ce ei nutrescu pentru dênsa suntu pe deplinu justificate și prin legămintele de sânge ce unescu ambele națiuni, și prin memoria binefacerilor priimite; însă cu aceste simpatii nu trebuie să mèrgă Români pînă la uitare de sineși, și nici necesitatea de a învăța dela cei mai mari nu trebuie să fie împinsă pînă la escesu ridiculu de a i parodia.

Lăsâmu de a vorbi despre principiuri morale și politice, despre legi, instituțiuni, obiceiuri sociale, mode, sèu despre celelalte elemente bune și rele cari constituescu substanța ori accidentele acestei civilizări de importațiune ce formèză la unii din Români unu titlu de fală, pe cându servește la străini, fără de a esclude chiaru pe

Francesi, dreptu motivu de critică nemilòsă încontra Terii : vorbimu numai despre limbă.

O limbă o aveau Românii la începutulu seculului, și era o limbă mai antică de origine decâtu cea francesă, și înzestrată cu unele forme și tipuri de unu caracteru mai curatu și mai latinescu. Limba aceea era încă imperfectă și necioplită din causa împrejurâriloru istorice în care se aflase națiunea; însă conținea în sine germenile cele mai prețioșe și aptitudinea cea mai pronunțiată la unu gradu înaltu de cultură : ântôia impulsione era și dată de câțiva bărbați mărinoșoși, și evenimentele politice depărtaserô orice piedică la o desvoltare ulterioară. Ei bine, ce s'a făcutu din limba acêsta ?

Intrați la salònele familieloru celoru mai distinse, plimbațivê prin grădini, prin cafenele, prin birturi, oprivivê prin cancelarii, citiți câte se scriu în corespondențele particulare, sèu câte se publica prin presă, începèndu din umilele avisuri lipite la respântii, și terminându cu cârțile de totu felulu, și veți vedè ce s'a făcutu. Imitațiunea cea necocotită a limbii francese a isbutitu de a falsifica și vocabule, și forme, și frase, și construcțiuni, și chiaru înfine pronunțatiunea și întonarea cuvinteloru. Și mania acêsta nu numai că a pătrunsu în tôte cercurile cele mai culte ale societății, ci încă a străbătutu pînă la suburbie și la maidane, înveniuându sorgințile cele mai originale ale vorbei populare.

Românii aveau odinioară o poesie a loru, o poesie precumu suntu acelea ce isbuenescu din sufletulu poporului. Acêstă poesie posedea o mitologie propriă, contopire fericită a ficțiuniloru orientulu cu ale occidentulu : ea posedea niște mari figuri istorice sèu legendare capabile de a inspira o epopea și o tragedie națională, precumu și tipuri fôrte diferite și moravuri destulu de curioșe spre a înavuți de materialuri mai multe generațiuni de autori comici ce aru fi voitu să calce urmele uniculu Alexandri. Altu nimicu nu lipsia spre a utiliza aceste tesaure decâtu ochiulu geniulu care să știe a le stòrce din gura neartificioșă a rapsodiloru naționali spre a le transforma, a le reînsufleți și a le scòte mai târziu la lumină într'o sumă de

capi-de-operă, precumu au făcutu odată în alte țeri Omeru, Ariosto și Macpherson.

Ce este dreptu, nu se pòte nega că unii dintre poeții români cari aparțin la o generațiune apròpe de a se stinge, luânduse numai după instinctulu loru patrioticu și după atracțiunea neresistibilă a frumosului, au apucatu câteodată pe calea acèsta, și au lăsatu a și scăpa din condeiu unele compuneri ce formèză titlulu loru celu mai dreptu la nemurire. Însă la generațiunea de față, imitațiunua òrbă a Francesiloru și unu spiritu rêu înțelesu de cosmopolitismu literaru, esagerânduse din ce în ce, și întruninduse cu lipsa unei învățături clasice destulu de solide, au curmatu mai cu desăvêrșire avêntulu ce luase juna poesie română, și au făcutu a decădè mai 'nainte de a fi ajunsu la o desvoltare independentă.

Negreșitu că și literatura francesă a avutu și are niște merite eminente; dèră imitatorulu, dècă nu posede cunoștințe profunde, dècă n'are măturitatea și talentulu alegerii, dècă nu și a însușitu modelurile cele mai imediate ale frumosului mai înainte de a alerga la alte modeluri ce suntu chiaru ele niște imitațiuni, se punc de sine ênsuși în imposibilitatea de a păși mai departe : elu se oprește la scòrță, și în locu de a reproduce substanța lucruriloru, nu reproduce decātu aparențele loru. Și care literatură cere unu mai mare spiritulu de alegere, care cere mai multe precauțiuni spre a se evita rătăcirea aparențelor, dècă nu literatura francesă?

Aci, după părerea nòstră, a fostu tocmai cursa în care o mare parte din literații români au căđutu; căci, abstragêndu de frumusețile originale ce posedu unele scrieri ale loru, ceea ce s'a formatu într'ensele după chipulu franțosescu este de ordinaru curatu aceea unde Francesii pécătuescu mai multu : frase sunătore întrebuintate fără sobrietate și fără consecință, tablouri strălucite dèră false, vorbe mărețe cari îmbracă o cugetare nulă și trivială, pasiuni exagerate și fictiție, fantasia în locul rațiunii, efectulu în locul adevêrului.

Dèră este și ceva mai multu. Limba și literatura francesă, în locu de a se mărgini a influența pe româna, tindu chiaru a o de-

părta și a o înlocui. Mai mulți din aceia ce au făcutu studiele lor în Franța sèu cu învățători francesi, au rușine, după cumu se pare, de a mai vorbi românește, și se țin departe ca de ciumă de orice felu de cărți române. De aci se întemplă că acestea au unu numeru așa mărginitu de cititori, și că se găsescu atâtea obiecte pentru cari niminea nu s'a gânditu pînă acumu de a publica scrieri și testuri în limba națională.

La Teatrulu dramaticu român u jumătate, celu puțin, din producțiunile ce se representă suntu traduse după franțosește; eră din cealaltă jumătate nu este pòte nici una care să fie pe deplinu emancipată de formele literare ale teatrului francesu. Și apoi plângetivă dècă societatea cea cultă se interesază puțin la teatrulu naționalu : ea care n'a studiatu românește, preferă negreșitu de a frecuenta opera italiană; dați-i unu teatru curatu francesu, și veți vedè că concursulu nu i va lipsi.

Asemenea se întempla și cu genulu romanticu. Puține și de nu multă însemnătate suntu romanțurile române, și acestea în mare parte depingu niște personagie, niște moravuri, niște pasiuni și niște împregiurări cari nu suntu ale Româniloru. Dècă cineva înzestratu cu talentele ce se ceru pentru ramura acèsta, unde Românulu arètă într'adevèru o aplecare deosebită, aru fi voitu să întreprindă publicarea unui șiru de romanțuri spre a ilustra și a face familiară în tote clasele de òmeni frumòsa și pictoresca istorie a națiunii, precumu a făcutu Walter Scott pentru Scoția și mai deunădi A. Dumas pentru Franța, suntemu siguri c'aru fi găsitu în tote părțile sprijinulu celu mai binevoitoru. Dèră, nu : romanțurile ce se citescu în România cată să fie romanțuri francese, și ori-ce libraru se va feri de a inspira sèu de a încuraja unu astfelu de proiectu ; elu va preferi de a plăti scumpu, și fòrte scumpu, niște traduceri ca acelea ce în cursulu atâtoru ani au eșitu din editura lui Ioanidu, și după cari și au formatu gergulu (jargonulu) loru tote grisetele și toți nevoiașii din Tèră.

Dècă lucrurile au ajunsu pînă aci, vina este în mare parte a scò-

leloru și a programelor lor. Necultivarea limbei străbune, și chiaru înlăturarea ei din clasele unde trebuia să și recruteze apostolii ei cei mai activi, neîngrijirea limbei latine care singură putea controla tôte reformele de introdusu, predominarea exclusivă a altei limbi mai puțin conforme cu geniulu limbii române, nu puteau lipsi de a deschide calea la tôte relele ce amu enumeratu. Și elevii eșiți din scòle spre a deveni la rîndulu lor membri activi ai societății, reprezentanți ai științei, preoți ai luminei, trebuia neapăratu să aducă pretutindenea prejudecățile lor, și să respândescă pînă în cele de pe urmă trepte ale poporului acea coruptă tendință a limbagiului care astăzi așa de multu a prinsu rădăcină, în câtu amenință de a se preface în natură, și se impune fără știrea lor chiaru aceleora ce aru voi să i se împotrivescă. Mai facilu era mai dinainte de a depărta din limbă tôte slavismele ce se grămădiseră asupra-i în cursu de o mie de ani, de câtu n'aru fi acumu de a lepêda tôte părțile eterogene cu cari s'a împetrișatu în secolulu acesta prin ne-drepta înrîurire a limbii franceze.

IV

Remediulu celu mai nimeritu spre a scăpa din acêstă stare de lucruri aru putê să fie în ôrecare privință studiulu limbii italiene.

Cîndu spiritulu naționalu nu se deșteptase încă în România, a fostu unu timpu în care tîtă clasa a învățașiloru și tîtă partea cea mai alêsă a nobilimei știa italienește totu așa precumu știe ađi franțosește. Causa putea să fie, pînă la unu punctu, influența Greciloru, ce au fostu totdeauna în relațiuni strînse cu Italia, ênsă nouê ne place de a o atribui în mare parte și la unu simțimîntu instinctivu de simpatie și la evidența asemênăriloru ce suntu între ambele limbi, între ambele popòre.

Acêstă suposițiune găsește o confirmare, decă ne uitămu la timpurile în cari Romania și redobîndi conștiința de sineși; fiindcă capii mișcării intelectuale ce au ilustratu aurora reînvierii, înce-

pându dela P. Maioru și terminându cu Asaky și cu Heliade, au avutu toți mai multă sèu mai puțină cunoștință a limbei ita liane, și toți au fostu mai multu sèu mai puținu familiari cu autorii italiani cei mai celebri.

În ziua de astăzi, cându spiritulu naționalu arètă de a se fi dezvoltatu la Români în gradulu celu mai eminentu, studiulu limbei italiene este multu mai neglesu din partea loru, încâtu aru putè să cređă cineva că fii nu împărtășescu în privința acèsta opiniunea părinților. *De parte au călutu fructele de rădăcina pomului.*

Catedrele de limbă italiană suntu numai vreo Țeece, stabilite în cursulu superioru alu gimnasieloru și la douè scòle comerciale : în aceste de pe urmă, în gimnasiulu dela Brăila și în liceulu dela Bêrladu obiectulu figurèză ca obligatoriu ; la celelalte gimnasie este numai facultativu.

Ce suntu obiectele facultative în scòlele României o știu profesorii noștri, dintre cari fòrte puținii suntu ce aru fi de părere de a le mai conserva. Chiaru la scòlele de gradu superioru, obiectele facultative suntu inadmisibile la noi ; cu atâtu mai multu la scòlele secundare. Inconstanța naturală a copiiloru, mărită prin esemplulu inconstanței ce ađi predominèște în tòte râmurile vieții sociale, chiaru la cei bătrâni, grămădirea prè multoru obiecte în programele de studiu, desgustulu muncii intelectuale nutritu prin facilitatea cu care se vèdu a înainta cei mai mediocri și mai leneși, lipsa de avantagiuri imediate în casu de progresu, și absența de orice sancțiune eficace în casu de o purtare necuviinciosă, suntu cauzele care împiedică frequentarea numeròsă și regulată, precumu și dobëndirea unoru rezultate seriòse la cursurile facultative din gimnasiile nòstre. Aceste cauze exercită o acțiune și mai accentuată în ceea ce privește limba italiană ; căci dintre celelalte obiecte, este s. e. limba germană, unde elevii suntu îndemnați a urma cursulu nu numai prin presiunea profesorulu ci și prin aceea a părinților, ce se află în deosebite raporturi, ori de negoțu ori de altă natură cu numeròsa coloniă germană din Tèră, sèu cu provinciile învecinate și cu Germania ên-

săși; pe cându limba italiană, afară din Galați și din Brăila, servește în România la foarte puține transacțiuni, și de abia se aude vorbinduse ici coala de puțini indiviți isolați.

Să se adaugă pe lângă acestea că personalulu însărcinatu pînă acumu cu catedrele italianești, afară de puține excepțiuni, n'a prè fostu la nivelulu misiunii sèle : profesorii au fostu în mare parte niște òmeni scoși din alte meserii și lipsiți de unu gradu cuvenitu de cultură; cunoștințele lor mai cu sêmă lăsau multu de doritu în ceea ce se atinge de limba română și de cea latină, fâra care studiulu limbei italiene la orice țerà aru fi foarte imperfectu, èră în România devine mai cu desăvêrșire imposibilu.

Astfelu se întêmplă că rezultatele ce dau în timpulu de față clasele italiene suntu atātu de microscopice, încātu nu merită nici chiaru miculu sacrificiu pecuniaru ce ele còstă la budgetulu Statului. Mai curêndu ori mai târđiu pòte să vină la vreunu ministru tentațiunea de a le desființa, sèu totalu sèu parțialu, precumu voia să facă domnulu Crețescu în anulu trecut. Însă, pòte să lipsescă studiulu limbei italiene din scòlele Terii ?

V

Înr'o epocă în care critica filologică nu ajunsese încă prè departe, Adelung și Vater, doi limbisti din cei mai însemnați de atunci, avuserõ pentru unu minutu bănuèla că limba italiană modernă aru fi intervenitu într'unu modu òrecare la formațiunea limbei daco-române. Bruce-Wythe (1) declară că a auzitu chiaru din gura lui Vater, ceea ce de alta parte este constatatu în *Mitridatulu* lui Adelung, oamnu că ambi acești erudiți au scormonitu tòte bibliotecile publice și unu mare numeru de biblioteci particulare dela Viena, dela București și dela alte orașe spre a limpedi cestiunea, și că lipsa de

(1) *Histoire des langues romanes et de leur littérature*. — Vol. I., pag. 216.

orice autoritate istorică sèu tradițională care să fie venitu a confirma prepusulu loru, i a făcutu a schimba de părere. În ȕiua de astăȕi, după progresele făcute de știinȕa comparativă a limbiloru, știmu la ce să ne ȕinemu; ânsă nu e de miratu decât asemeneale între amêndoue limbile suntu atâtu de mari, încâtu au potutu să dea naștere la asemenea suposiȕiuni. Însuși Heliade și alȕi din scriitorii noștri nu s'au sfitu de a ne înfăȕișa limba română și limba italiană ca doue dialecte din același idiomu, ceea ce într'unu sensu latu s'aru putè și priimi.

Evidenȕa acestei înrudiri este argumentulu celu mai conclusivu spre a recomanda scòleloru române studiulu limbei italiene. Limba latină de sine ênsăși nu este unu modelu îndestulătoru pentru îmbunătăȕirea limbei române; căci limbagiurile romanice, întemeiate pe niste elemente ce suntu în òrecare parte străine limbagiului auliculu părinȕiloru noștri, și însufleȕite de unu geniu particularu alu loru, au apucatu o direcȕiune cu totul nouă și la transformările fonetice, și la formaȕiunea cuvintelor, și la flecsiunile gramaticale, și la constructele sintactice; êră geniulu acesta nu și lu pòte însuși cineva pe deplinu decât nu constituie oportunele confruntări între membrele deosebite ale familiei, și mai cu osebite decât nu întrêbă pe acea limbă unde mai de timpuriu s'a cristalizatu forma cuȕetării neolatine, și unde ea și a luatu fisionomia cea mai limpede, cea mai corectă, cea mai clasică și într'unu timpu cea mai aptă la mari produȕiuni literare. Astfelu estelimba italiană, și o influenȕă din parte-îasupra limbei daco-române aru avè între altele acêstă particularitate, că niciodată n'aru putè degenera într'unu felu de adevêrată împilare, cumu se întêmplă cu limba francesă; căci despre o parte puritatea formelor italicice și asemênarea loru cu tipurile române aru depărta orice aparinȕă de estravaganȕă și de barbarismu, și despre cealalta aru fi mai puȕinu de temutu că prin reapropierea limbiloru s'aru putè italianiza peste mèsură moravurile și ideile naȕiunii române astfelu precumu s'au vèȕutu de unăȕi a se înfranȕosi.

Firește că imitaȕiunea de care vorbimu are să se înȕelègă numai

într'unu sensu limitatu și relativu : dècă amu consilia almintrelea ne amu contradice noi ênșine, și amu pretinde ca Români să a-jungă din plòie subtu strêșină. Limba italiană pòte, și trebue să fie pentru dênși unu obiectu de studiu, unu modelu ținutu la îndemână, unu criteriu spre a judeca unele din problemele relative la reformarea limbei; însă principiulu plasticu ce are să fie primulu factoru alu acestei lucrâri cată să fie scosu din sînulu însusi alu limbei române, și acèsta are să fie păzitòrea cea mai zelòsă a originalității proprie.

La argumente de ordine filologică ce stau în favòrea limbei italiene, se adaugu spre a recomanda studiulu ei și alte argumente de ordine estetică. Literatura cea mărèță și virilă, dèră totu deodată așa dulce și grațiosă pe care o ofere Italia la privirea lumii moderne, nu pòte nici într'unu chipu să rămâie străină la strănepoții legiuniloru traiane. Nu știmu dècă s'a unitu vreodată într'o singură lucrare poetică spiritulu de patrie și geniulu cosmopolitismului mai cu fericire de câtu în *Divina Commedia* a lui Dante, care este în același timpu unu felu de enciclopedie sacră și profană a Èvului Mediù : nu știmu dècă vreodată amorulu s'a idealisatu într'unu chipu mai sublimu decâtu la Petrarca; și tocmai Dumnedeu, Patria și Amorulu au fostu musele ce au președutu nașterii literaturii italiene : aceste trei vorbe suntu formula în care se pòte epiloga istoria epocei sèle celei mai strălucite, suntu programa cu care Italia, a inauguratu civilizațiunea în Europa pentru a doua òră. Și în ziua de astăzi, cându vântulu rece alu scepticismului și alu realismului începe de a bântui și țêrmurile Dunării, de ce s'aru substrage junimii acele monumente urei credințe pururea viue fără care nici o gloriòsă întreprindere nu se pòte îndeplini?

Fără de a trece în revistă tòtă istoria literaturii italiene, ceea ce ne aru fi aici peste puțință, și oprindune la periodulu ei celu din urmă, omitèndu chiaru de a enumera neperitòrele lucrâri ce ilustrèză numele unoru autori ca Monti, Parini, Foscolo, Leopardi, Pellico, Giusti, Grossi, Niccolini și Manzoni, cine nu zărește avan-

tagiurile ce s'aru obține străplântându pe scena română formele cele simple și grandioase, stilulu celu concisu, vibratu, severu, pasiunile cele adevăratu eroice și profunde ale tragediei alfieriane? Și metrulū variatu alu lirei italice, armonia misterioasă și severă a endecasilabeloru nerimate ce efectu n'aru face în frumōsa limbă a României, decât s'aru introduce vreodată ca să suplinescă eterna monotonie a versuriloru cu păreche, cumu s'a vădutu în unele cânturi ale lui Alexandri și ale lui Bolintinēnu?

Studiulu limbei italiane are în fine pentru Români și o importanță mai mare de câtu se crede în ceea ce privește relațiunile vieții reale.

Acastă limbă este cea mai întrebuințată pentru comerciu în părțile Orientului, fără de a escluce schelele dunărene. La aceste schele transacțiunile cu Italia se întindu din ȕi în ȕi, și statisticile suntu față spre a ne arăta în fie-care anu unu numărū totdeauna mai mare de nave italiane ce se urcă pînă la Galați și la Brăila. Într'adevėru comerciulu esterioru alu României în momentulū actualu este încă unu felu de monopolu alu străinilor; dără acastă stare de lucruri nu va dura totdeauna, și o mai perfectă dezvoltare a scōleloru reale nu va întârȕia de a întōrce o parte din tinerime din mania funcțiuniloru publice prin prospectiva unoru sorginți noue de viēță avută și independentă precumu i o pōte procura formațiunea unui comerciu naționalu. Dacă nu vomu mai vedē timpurile acelea cându flămurile genuese întrunite cu cele române străbăteau undele Euxinului și făl-făiau respectate și victoriose pînă la gurile Dunului (1), apoi totu va

(1) Domnulu G. R. Melidonu spune că din sec. X, și pînă la sec. XV, Genuesii întreținurō relațiuni intime și continuate, mai ăntēiu cu republica dela Bėrladu, și apoi cu statulu Moldaviei: ei posedeau împreună o sumă de cetăți lângă litoralulu nordicu alu Mării Negre și în Crimea, unde au făcutu chiaru expedițiuni armate. Remășițele unoru stabilimente genuese se găsescu și în lungulu Dunării pînă la Giurgiu, și se crede că acestu de pe urmă orașu și a luat numele tocmai dintr'unu castelu aln loru. Veȕi Laurianu în *Magazinulu istoricu*, Vol. II, pag. 67.

mai fi cu putință ca Românii de astăzi să ia parte întru ceva cu frații lor de occidentu la luptele cele nobile și pacifice ale civilizațiunii.

Limba Italiei este limba artelor frumòse, cari în acèstă țèră fericită și au avutu cuibulu lor; și chiaru de aru voi cineva să susțină, ceea ce este falsu, că arta italiană în ñioa de astăzi, a decăduțu din antica strălucire, totu nu pòte nega că Italia păstrează în sînu lu celu mai mare numeru de capi-de-operă, încātu străinii nu lipsescu de a trimite acolo junimea spre a le studia, și întretinu în orașele italiene unele stabilimente spre acestu sfèrșitu, cunoșcèndu prè bine că modelurile artei perdu din valòrea lor, decă nu se visită acolo unde s'au formatu și unde subsistu chiaru astăzi sorgințile lor de inspirațiune. Astfelu Italia continuă de a fi în privința frumosulu educatricea supremă a celorlalte națiuni; și Românii mai alesu cată să alerge la dènsa decă voescu a și forma o artă proprie care încă le lipsește.

Limba italiană este limba universitățiloru dela Turinu, dela Pisa dela Neapole, de la Bolonia, de la Padua și de la alte orașe unde unu numèru òrecare de tineri români se ducu in toți anii spre a și completa instrucțiunea. Este dèră o necuviință pentru dènși ca să nu studieze italianește mai nainte de a pleca din România; căci se întèmplă că unii din ei remănu străini multu timpu la aceea ce i încungîdră și mai alesu la primele lecțiuni dela profesori : amu auditu noi ênșine pe mai mulți cari întorcènduse din acele universități, după absolvirea studiiloru, nu vorbiau încă bine italianește : ce dovadă este acèstă despre rezultatulu studiiloru ênșeși ?

Si cu tòte acestea, nici într'o țèră n'aru găsi pòte , junimea mai multe mijlòce spre a 'nainta la învățatură. Abstragèndu chiaru de starea actuală, bună sèu rea, a facultățiloru italiene, și lăsându la o parte orice confruntare despre meritulu profesoriloru, cine nu știe ce prodigiousu numeru de biblioteci, de museuri, de galerii, de monumente se află respândite în tòte părțile peninsulei? Fiecare orașelu italianu și are istoria, tradițiunile, gloriile și tesauerele sèle

ca orice capitală din străinătate, și pretutindenea întâlnește studio-sulu urmele neșterse ale străbuniloru. Datinile și moravurile populare se păstrează cu o varietate admirabilă și spiritulu individualu reține mai multu decâtu oriunde totă originalitatea sa; căci în Italia este încă necunoscutu, și niciodată nu va prinde rădăcină acelu centralismu absolutu care mai la toate națiunile moderne niveleză și paralizază pe orice elementu de viață.

Astfelu orașele italiene suntu și mai potrivite decâtu altele pentru viața linistită și cumpătăta a junelui setosu de studiu. Depărtatu de petrecerile și de tentațiunile capitaleloru celoru sgomotose, elu pòte să se concentreze mai bine în sineși, și să se consacre cu totulu lă acea misiune pentru care se simte inspiratu. Aci este, după noi, secretulu problemei ce și propunea odinioră academiculu francesu Legouvé, cumu că Italia, cu totă înjosirea politică în care se afla deunădi și cu totă înapoierea în care a remasu civilizațiunea ei alăturată cu a Franciei, cu a Engliterei și cu a Germaniei, a pututu da la lumină, chiaru în timpurile nostre, pe atâți mari bărbați, cari dintr'unu singuru pasu giganticu întrecură lungile și laboriðse încercări grămădite cu încetulu de către străini pe calea progresulu. Si aci este totu deodată garanța cea mai sigură a viitorulu ce așteptă națiunea italiană, și printr'ênsa chiaru totă gintea latină, care în acestu poporu privilegiatu și are cea mai completă a sa personificare.

Între națiunile Europei suntu unele cari, neputindu erta Italiei superioritatea sa cea trecută, și folosinduse de puțină lumină ce s'a făcutu încă în străinătate despre resursele ei din timpul presentu, se complacu în toate ocasiunile de a afecta tăcere și desprețu pentru dênsa, fără însă ca să se sfiescă în același timpu de a o despoia fără cruțare, făcându apoi paradă înaintea lumii de avuțiile ce i au subtrasu pe subt'aseusu; dèră acèsta nu pòte să fie niciodată tendința Româniloru; căci toate gloriile acestei mume a Latinității suntu și niște glorii ale loru. Trebuie dèră ca să se silescă de a o cunòște mai de apròpe, èră nu prin relațiunile străiniloru; și în orî-ce casu

le este lor indispensabilu ca să se convingă cumu că adevăratulu romanismu nicăiera nu se pòte învăța mai bine decâtu acolo unde fiecare din națiunile romanice și a avutu originea.

VI

Pe lângă limbile francesă și italiană, se află ca obiectu de studiu în scòlele României și cea germană. Acastă limbă este obligatoriă la scòlele reale, facultativă la licee.

Partea cea mare ce a avutu docta Germania la ridicarea edificiu-lui civilizațiunii moderne, însemnatele glorii literare ale acestei națiuni, importanța politică ce a dobënditu prin evenimentele din urmă și înfine multiplicitatea relațiunilor cari o lègă cu Romania suntu cause de ajunsu spre a recomanda studiulu limbei sèle : ânsă nu ajungu, după părerea nòstră pînă la punctu de a justifica manți-nera unor catedre speciale în licee, unde studiulu obligatoriu ace-stei limbi aru fi o anomalie, èră studiul facultativu suferu de aceleași inconveniente ce amu arètatu mai susu pentru obiectele facultative în generalu. Aru fi pòte mai raționalu de a conserva numai cursu-rile din scòlele reale și de a înlocui cursurile germane de liceu prin-tr'o nouă catedră la facultate de litere (1), cumu și se face în alte țeri pentru limbile ce au de sîneși o mare importanță literară, dèră nu suntu în raportu imediātu cu aspirațiunile și cu tendințele geniu-lui naționalu.

VII

Multe amu criticatu pînă aci, și în aprețuirile nòstre n'amu pu-

(1) Acèsta s'aru putè face îndată ce s'aru immulți elevii din facultate ; ceea ce se va întèmpla într'unu viitoru apropiatu, mai alesu dècă, prin facerea unei legi de admisibilitate la funcțiuni, și prin reformarea scòlelor secundare, Guvernulu va da impulsione la o mai mare desvoltare a studiiloru universitare.

tatu a ne feri totdeauna de òrecare severitate; dèră cată să ne grăbim de a observa că lucrurile, èră nu òmenii formèză obiectulu criticeii nòstre. Și mai nainte de tòte trebue să se considere că, dècă lucrurile stau așa precumu le amu înfățișatu, cauza n'a fostu nici unu òrecare individu singuru, nici unu corpu òrecare de inși : vițiurile și rânile ce amu datu pe față suntu rezultatulu mai multoru acțiuni și dispozițiuni succesive și indipendente între ele. Afară de aceea, chiaru aceste dispozițiuni, dècă suntu uneori greșite, sèu în principiu sèu în aplicațiune, suntu în alte privințe fòrte seusabile și fòrte bine înțelese. Nu intrămu aici în detaliuri, căci oricine ne va înțelege, și cată să fie de ajunsu simpla declarațiune ce o amu făcutu.

Însă, dècă criticulu celu imparțialu și neprevenitu, condemnându lucrurile are să cruțe persònele, sèu celu puținu intențiunile loru, o altă datorie i incumbe după ce a însemnatu rèulu, adică datoria de a propune remediile. Pe acèstă ne vomu sili de a o îndeplini în restulu acestei mici scrieri, și resevându orice felu de soluțiune prè radicală și prè speculativă, ne vomu încerca de a nu perde din vedere împrejurările concrete în cari ne aflămu, și de a ne manține câtu vomu putè mai multu, în măriginile posibilității.

VIII

În ceea ce privește studiulu limbei naționale la scòle primare, fără de a reaminti mèsurile reclamate din tòte părțile spre a se forma de mai nainte niște institutori buni, sèu spre a i alege, a i supraveghia și a i conduce prin legi sèu prin programe, stăruimu mai cu sêmă ca să se impună pretutindena și să se pretindă cu cea mai mare rigòre esercitarea copiiloru la compunere. Spre acestu scopu aru trebui ca arta compunerii să formeze obiectulu unui micu testu metodicu coprinđendu pe lângă precepte și o sumă de exemple corecte și elegante. O asemenea carte lipsește cu totul din scòlele române.

Unu alu doilea testu, pentru care nici o grijă nu va fi de ajunsu,

este cartea de lectură. Acastă carte este primul nutrimentu intelectualu ce se ofere copilului, și singurul pòte, pe care societatea lu va mai da la òmeni din clasa de josu, cari părăsindu bâncele scòlei primare, se voru duce la muncă, și îngrijindu numai de nutrimentulu materialu, nu se voru mai ocupa cu citire. Acolo trebuie să se găsească semēnate cele mai 'nalte principiuri morale, religiòse și patriotice, acolo printr'o culegere înțeleptă din cele mai facile și mai frumòse bucăți ale scriitoriloru naționali, are să se pregătescă în sufletulu mulțimiloru acelu simțu esteticu care nobilèză moravurile și inspiră pe omu la orice felu de fapte mari.

Celelalte cărți didactice elementare simțu tòte deopotrivă necesitatea unei reforme radicale, necesitate care a îndemnatu și mai deunăđi pe Ministeru a publica unele concursuri în *Monitorulu oficialu*. Noi dorimú ca acastă măsură să aibă celu mai bunu resultatu, dèră ne îndoimú fòrte multu despre acèsta : mai ăntèiu, pentru că niște lucrări ce suntu destinate a da unu folosu materialu de mai multe sute de mii de lei suntu rêu respălitate cu câte o mie sèu doue, ceea ce are aerulu unei espropriări și alu unei pedepse mai multu decâtu alu unei recompense; alu doilea, pentru că tòte testurile de cari este vorba trebuie să aibă o legătură între ele și să figureze ca membre ale unui planu uniformu, atātu în concepțiune câtu și în formele esteridre, dacă Ministerulu voește a pune unu capètu la anarchia ce domnește în acastă privință la tòte treptele învățămèntulu : dèră acastă condițiune nu se pòte împlini de òrece concursulu nu este supusu la nici uă normă directivă, și fiecare testu pòte să fie productulu unui autoru deosebitu.

Cātu pentru scòlele secundare și mai alesu pentru gimnasie, onèrea națională și necesitatea cea mai indeclinabilă cere ca limba Terii să figureze pe uă catedră independentă, și să fie chiaru obiectulu unoru îngrijiri mai particulare din partea autorității. O gramatică română pentru scòlele secundare este ăncă de făcutu : noi nu cunòștemu decâtu unu testu compusu peste Carpați care să fie avutu a-nume o asemenea destinațiune, adică gramatica lui G. Muntènu,

care din mai multe cauze nu s'aru putè admite în scòlele de aci. În privința sintaxei, tractatul lui Muntènu, este, "după câte știu, unicul ce s'a tipăritu pînă acumu; dèră nici elu nu corespunde cu trebuințele nòstre. Așadèră este neapăratu de lipsă ca să se compună unu testu dinadinsulu însoțitu de esercițiuri sistematice și de exemple luate din scriitori cei mai cu autoritate, cumu au făcutu mai nainte de acumu cu mulți ani pentru scòlele franceze Noël și Chapsal sèu Poitevin; însă testulu acesta aru trebui să se prelucreze după unu planu mai raționalu și mai modernu, înlăturându acea rutină pedantică ce nu mai are motivu de a subsiste după înaintările făcute de știința limbagiului, și avèndu necontenitu în privire principiile gramaticii generale.

În totu cursulu gimnasiului, și mai alesu în clasele superiòre, sîlințele autorității scolastice și ale profesoriloru de limba română cată să se îndrepteze a forma educațiunea estetică a eleviloru în ceea ce se atinge de literatura Terii. Scòlele din Transilvania, unde civilisațiunea română s'a desvoltatu într'unu modu mai puținu întinsu și strălucitu, dèră mai solidu, mai regulatu și mai constantu decātu în Romănia, posedu chiaru dela 1865 o culegere de bucăți din autorii naționali antici și moderni compilată de către A. Pumnu, care, dècă nu este înzestrată cu tòte calitățile cerute, are însă meritulu necontestabilu alu inițiativei, și suposèză din partea autorului o labòre lungă și obstinată. Cele șese volumuri ale lui Pumnu, împreună cu *Retorica Română* a lui D. Gusti aru da unu materialu prețiosu pentru unu manualu de literatură națională, unde bucățile culese s'aru putè așeza într'unu modu mai sistematicu și ilustra prin observațiuni critice, prin note bibliografice și prin scurte precuvântări teoretice. Scòlele n'aru fi singure a se folosi de o asemenea lucrare, tòtă națiunea aru împărtăși cu junimea studiòsă avantajurilè unui repertoriu care nu lipsește la nici unu altu poporu civilizatu.

Studiulu gramaticii însă și alu autoriloru n'are să constituie decātu unu instrumentu speculativu : efectulu lui celu mai imediatu trebuie să consistă întru a deprinde pe elevi la orice genu de compu-

neri și în prosă și chiaru în poesie, după gradulu loru de înaintare sèu de aptitudine. Tînerii ce esu din clasa VII, spre a cere bacalaureatulu aru trebui să fie în stare nu numai de a suplini în scrisu la tôte cererile vieții comune cu òrecare eleganță și corecțiune, ci încă de a și desvolta cugetarea în elaborate de òrecare întindere, cumu se obicinuește în alte țeri. Suntu òre Români mai puțin capabili sèu mai puținu deștepți decâtu alții ?

Trecèndu la limba francesă, aru fi de siguru o eròre de a o alunga din scòlele secundare, sèu de a o reduce la unu simplu obiectu facultativu. Acèstă limbă a devenitu astăzi unu felu de organu comunu la tôte națiunile și unu felu de vehiculu alu civilizațiunii universale, încātu unu omu cultu nu se pòte dispensa de a o cunòște; èră afară de aceea raporturile României cu cea mai mare din națiunile surori suntu prè întinse și prè multiplice încātu să se găsescă unu omu raționabilu care să pretindă astăzi de a despărți ceea ce natura a conjunsu.

Unu ce numai este necesaru, și acèsta e ca să se mărginescă studiulu acestei limbi, și să i se ia esclusivismulu ce are acumu spre paguba celoru lalte obiecte. Întinderea și perfecționarea cursuriloru de limbă națională aru constitui de sineși unu remediu fòrte potrivitu încontra acestui esclusivismu; însă ni se pare nouă că nu va fi de ajunsu, dècă nu se voru restrînge cursurile gimnasiale de limbă francesă numai la cele trei clase superiòre. Acèsta s'aru putè face fără de nici unu inconvenientu, pentru că, despre o parte elevii claselor inferiòre, fie din cauza ortografiei și a pronunciării, fie din cauza reguleloru gramaticale ce în mintea loru nedepriusă se confundu cu regulele gramaticiei române ori latine, găsescu la limba francesă o prè mare dificultate; èră despre alta însăși limba francesă se predă la tôte clasele în cantități așa de omeopatiche, încātu condensându, spre a ñice așa, studiulu ei la clasele superiòre, unde inteligența eleviloru este mai matură, progresulu aru fi equalu, dècă nu și mai mare. Timpulu remasu liberu la clasele inferiòre prin lipsa limbei francese aru fi unu timpu prețiosu de întrebuintatu pentru alte materii.

Studiul limbii italiene cere imperiosu de a fi ridicat la rîndul lui din starea de lăngeşire în care se află, şi acesta nu trebuie s'o aştepte Ministerul numai dela bunavoinţă a copiilor, sèu dela iniţiativa particularilor. De օrece limba italiană este recunoscută de atâţi Români luminaţi şi buni patrioţi ca unu auxiliariu puternicu întru a desvolta spiritulu de romanismu, este timpu înfine ca şi autorităţile scolare să se arete pătrunse de acestu adevêru, şi să aprenieze mai bine de câtu s'a făcutu pînă astăzi resursele ce s'aru pute scօte dintr'această sorginte care este încă de abia atinsă.

Drept' aceea ni se pare cu totul raţionabilu ca limba italiană să devină din nou obligatoriă precumu era cu câţiva ani mai nainte, sèu precumu este chiaru astăzi la scօlele de comerciu, la gimnasiulu Brăilei şi la liceulu Bêrladului. Pe lângă acesta aru fi bine de a o introduce şi în clasa IV, încâtu ea să se propună în patru cursuri în locu de a se propune în trei; şi această dispoziţiune s'aru justifica : 1° prin oportunitatea de a nu se lăsa gimnasiulu inferioru lipsitu de unu obiectu subsidiariu la studiulu limbiloru română şi latină; 2° prin necesitatea de a se da studiulu limbii italiene astfelu de desvoltare încâtu, lipsindui la universitate o catedră de literatură, acesta să se pօtă propune în clasa VII; 3° prin necuviinţa de a începe scolarii studiulu limbii franceze fără de a posede celu puţin elementele unei limbi destinate a i servi dreptu corectivu pînă cîndu nu va înceta în România spiritulu escesivu de galomanie care o bîntue.

Observâmu aici în trêcêtu, că atâtu catedrele de limbă francesă, câtu şi acelea de italiana, n'aru trebui să se încredinţeze de aci încolo la niciunu profesoru care sa n'aibă o deplină cunoştiinţă a limbiloru română şi latină. Motivulu n'avemu trebuinţă de a lu esplica, fiindu destulu de evidente de sine ênsuşi.

În fine studiulu limbii germane, dècă Ministerulu socoteşte de cuviinţă de a lu conserva la licee ca facultativu, are necesitate şi elu de օrecare încuragiare : astfelu aru fi de a nu se trimite în Germania ca stipendisti ai Statului pe aceia ce n'au frequentatu în Têră cursurile acestei limbi, sèu de a recomanda ca studiulu acesta, pre-

cumu și studiulu celorlalte obiecte facultative să se considere, *cæteris paribus*, ca unu titlu de preferență la orice felu de examene și de concursuri.

IX

Facultatea de litere, constituindu gradulu celu mai 'naltu de instituțiune literară pe care Națiunea pòte s'o dea junimii studiòse, nu va avè nici unu sensu, după părerea nòstră, pînă cându nu va fi în stare de a desfășura înaintea eleviloru tòte acele elemente de cunoștință cari suntu indispensabile la continuarea marei întreprinderi ce ocupă de câțiva ani tòte cugetările, voimu să șicemu sistemarea limbei române.

Din epocha în care studiile sanscritice au deschisu lumii învățate din Germania unu orizontu nou, și cei doi Schlegel, Humboldt, Pott și Grimm au stabilitu temeliile acelei științe comparative unde atâta glorie au culesu Bopp, Diez, Fuchs, Benfey, M. Müller și Schleicher, filologia a încetatu de a fi acelu jocu de divinațiune erudită ce a deșteptatu risulu atâtoru sceptici illustri dela S. Augustinu pînă la Voltaire, și însușinduși metòdele severe ale științelor experimentale, a ajunsu a respândi o lumină nouă despre originea și formarea idiomelor, a prefăcutu etnografia și istoria, a transformatu studiile despre mitologie, si a resolvitu mai multe probleme fòrte importante chiaru în ceea ce privește limbile clasice.

Limbistica comparativă și are astăzi catedre, șiare și societăți speciale în tòtă Europa cultă; însă nicăirea n'aru fi mai necesară decâtu în România. O limbă ca cea română, unde se găsescu atâtea elemente dificile de descurcatu, nu pòte isbuti nicidecumu a le prețui cumu se cuvine fără de a recurge la canònele acestei științe noue. Limba italiană cu formele sèle arcaice și cu acele dialecte unde se conservă o parte așa mare din sunetele speciale și din lexicologia limbii române; limba francesă cu interesantulu limbagiu ce o a precesu in Provența; limba munteniloru din Reția cu proprietă-

țile ei așa de curioase; limba spaniolă și cea portugeză a cărei fonologie atât se apropie de fonologia daco-română : ecă elementele cari sub escorta frumòselor lucrări publicate de Diez, Fuchs, Blanc, Littré, Brachet, Raynouard, Bruce-Whyte, Galvani, Fabretti și Biondelli aru trebui puse în paralelu înainte junimii nostre la o catedră specială.

Dèru sistemarea unei limbi nu pòte a fi nicîdecumu opera exclusivă a filologilor; căci limba nu se formeză ci se găsește de către ei, precumu și gramatica nu precede niciodată limbagiulu unui poporu, ci lu urmèza și se reculege dintr'ênsulu. Mai mare avantaju aducu uneori pentru perfecționarea unei limbi câteva sute de versuri ale unui poetu, decātu lungile și eruditele elucbrațiuni ale unei academii.

Acèsta ne arètă necesitatea de a însoți paralelismulu limbelor de cari este vorba cu paralelismulu literaturilor lor, și numai astfel se va putè completa în mintea junimii universitare tabloulu preparatu prin analiza fonetică, morfologică și ideotomică.

Formulându mai pe scurtu conceptulu nostru, noi socotimu de o imperiòsă necesitate ca să se stabilească în facultatea de litere o catedră nouă pentru succesiva propunere a douè obiecte, adică : *filologia comparativă a limbiloru romanice și literatura comparativă a acelorăși limbi.*

X

Propunerile de reforme și de îmbunătățiri ce amu făcutu pînă acumu nu potu provoca nici o obiecțiune seriòsă din partea aceloră cari, preocupându se starea actuală a finanțelor publice, se alarmeză la orice idee de cheltueli ulterioare. Catedrele de înființatu din nou n'aru fi prè multe, și acestea s'aru putè susține, parte din economiile produse prin desființarea catedrelor de limbă francesă la gimnasiile inferioare, și parte prin alte economii pe cari Ministerul aru putè prè bine să le realizeze fără de a vătămă mersulu instru-

cțiunii. Așa s. e., orî câtu de avantajos în principiu să fie de a încredința profesorilor câte o singură materie, totu ni se pare că micu n'aru perde în practică scòlele nòstre decă două materii analòge și conexe între ele s'aru propune de unulu și același individ; în casulu acesta unu micu adausu făcutu la câteva salare aru permite o economie însemnată prin suprimerea altoru salare, și avantajurile problematice ale unei riguròse divisiuni de travaliu aru fi precumpănite de acelea ce s'aru obținè prin erecțiunea câtorùva catedre indispensabile. Si nici n'aru trebui spre a face acèsta de a se pune la disponibilitate vreunulu din profesori actuali : suntu totdeauna catedre vacante dela care s'aru putè începe a pune în lucrare nouele dispozițiuni. Despre alta parte unu profesoru de gimnasiu, așa precumù lu voește legea actuală, este unu omu care a absolvitu studiile liceale și chiaru universitare ; va fi prin urmare fòrte raru ca elu să nu fie capabilu de a propune pe lîngă obiectulu lui specialu și unu alu doilea din acelea ce le a studiatu elu ênsuși la scòlă.

Mêsura despre care vorbimu s'aru putè aplica și mai bine, decă mai curêndu orî mai târziu Guvernul aru renuncia pentru numirea profesorilor la sistemulu actualu alu concursuriloru pe care experiența ni lu arêtă ilusoriu și nepotrivitu cu condițiunile nòstre, și aru preferi de a supune pe aspiranți la unu examenu de idoneitate făcutu la epoce determinate și independentu de orice vacanță actuală a unei sèu altei catedre, rezervânduși de a numi mai târziu după ocasiune pe fiecare profesoru în modulu prin care se numește unu judecătoru sèu orice altu funcționar. În casulu acesta știmù că în alte țeri este obiceiul ca la examenu de idoneitate să se combine două sèu trei obiecte speciale după alegerea candidatulu, și acesta, odată ce este numitu, chiaru acolo unde fiecare profesoru n'are a propune decātu unu singuru obiectu, este totdeauna în stare de a funcționa la trebuință ca suplitoru pentru celelalte.

XI

Este timpul aci ca să ne oprimu și să încheiâmu reflexiunile nòstre. Unele din ele voru fi mai multu sèu mai puțin nimerite, mai multu sèu mai puțin plăcute, după tendințele și prevențiunile acelor ce ne voru citi. Din nefericire însă este unu punctu asupra căruia va fi fòrte anevoe ca ni se găsescă ceva de contestatu : starea actuală de abandonu în care se afla la scòle limba Țerii, și cotropirea ei de către o limbă străină, care la începutu se destinase numai și numai spre a i servi de ajutoru.

Rolulu de Casandra nu ne place nouă, dèră suntemu nevoiți a mărturisi cu tòtă sinceritatea inimei că, precumu limba a fostu singurul paladiu ce a conservatu naționalitatea română în timpurile cele mai grele, asemenea și nepăsarea ce se vede astăzi în privința ei constituie, după vederea nòstră, simptomulu celu mai gravu alu unei apropiate decăderi naționale.

Biografii lui George Lazăru ne spunu că, cându venerabilulu fundatoru alu scòlei dela S. Sava sdrobotu de suferințe și de osteneli pleca pentru ultima oră din București împreună cu rudele sèle spre a se duce a casă la Avrigu unde și dete și sufletulu, după ce se puse pe caru se sculă în picioare, și întorcânduși capulu spre cele patru puncturi cardinale, binecuvântă Țera Română pe care atātu o iubise, apoi se aședă și plecâ. Lazăru muria liniștitu, fiindcă conștiința unei mari misiuni împlinite i întăria sufletulu : elu aruncase semința : cerulu și pământulu trebuia să i priescă.

Și într'adevèru nemuritora întreprindere a acestui bărbatu părea de a fi isbutitu cu desăvêrșire. Oricine putea să creadă că erau departe pentru totdeauna acei *ani ai blestemului*, cându :

Românulu nume încă era în desprețu mare
 Încātu Românulu ênsuși numindulu se roșia :
 Proscrișii sèi discipuli în sala de 'nvățare
 Ca furii într'ascunsuri șoptindu abia pășia.

România, spulberându toate piedicile, devenise pe deplin liberă și stăpână de sineși. O ardore nespūsă pentru învățatură se desfășurase în toată Țera; stabilimentele de orice felu se înmulțiseră din Ți în Ți; în locul sumelor neînsemnate ce se cheltuiiau odinodă pentru instrucțiunea națională, miliōne și miliōne se alocaseră în bugetu; și acolo unde cu anevoe se zăriau umilele construcțiuni; ale scōlei dela S. Sava, se ridicase unu palatu immensu care de departe arătă visitorului străinu mărețele sēle acroterie.

Este dēru cu puțință ca tōte acestea să fi fostu numai unu visu amăgitoru, și ca atâtă lumină ce s'a revărsatu deodată asupra frumōseloru câmpii dunărene să nu fi fostu decātu o simplă meteoră care vine și trece? Atâtea fapte mari ce au ilustratu primelo fase ale reînvierii naționale dela 1821 pînă la cei d'ântēiu ani din generațiunea de față, n'aru fi din contra niște probe concludente de o vitalitate nestinsă, și de o înaltă predestinare? Și o națiune care a străbătutu nevătămată șesespădece secole de lupte și de sbuciumări, aru putē dōră să se eclipseze și să pēră tocmai în acelu seculu ce a vădutu redeșteptānduse din mormintu mai tōte naționalitățile ce se credeau perite?

Respunsulu lu va da viitorulu; dēră orī-care să fie, elu stă în mână prezentulu.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ

VERIFICAT